

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра археології, давньої і середньовічної історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної і науково-
педагогічної роботи та рекрутації,
проф. Гаврилюк С. В. _____

_____ 2015 р.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
(від найдавніших часів до 1648 р.)

Робоча навчальна програма нормативної
навчальної дисципліни для студентів
напряму підготовки 6.020103 «Музейна справа та
охорона пам'яток історії та культури»

Луцьк-2015

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія України» для студентів напряму 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури».
«___»_____, 2015 р. – 26 с.

Розробник: Денисюк Василь Іванович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри археології, давньої і середньовічної історії України.

Рецензент: Шваб Анатолій Георгійович, доктор історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії України.

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри Археології, давньої і середньовічної історії України.
протокол № ___ від ____. _____. 2015 р.

Завідувач кафедри: _____ (проф. Шабала Я. М.)

Робоча програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією історичного факультету

протокол № ___ від ____. _____. 20__ р.

Голова науково-методичної комісії факультету _____ (ст. викл. Денисюк В.І.)

Робоча програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою університету

протокол № ___ від ____. _____. 20__ р.

Вступ

Програма навчальної дисципліни «Історія України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури».

1. Опис навчальної дисципліни.

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів: 9,5	Галузь знань 0201 «Культура»	нормативна
Модулів: 3	Напрямок підготовки: 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури»	Рік підготовки: 1
Змістових модулів: 4		Семестр: 1, 2
ІНДЗ: немає		Лекції: 70 год.
Загальна кількість годин: 285		Практичні (семінари): 70 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання):	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лабораторні: 0 год.
аудиторних: 4		Самостійна робота: 128 год.
самостійної роботи: 3,5		Консультації: 17 год.
консультації: 0,5		Форма контролю: <u>1 сем. – залік;</u> <u>2 сем. – залік</u>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія України» є формування у студентів знань про основні етапи зародження та розвитку людського суспільства на території України в давні часи та у добу середньовіччя..

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія України» є визначити історичний зміст кожного з періодів давньої та середньовічної історії України; з'ясувати закономірності та особливості розвитку людського суспільства на кожному з етапів окресленого періоду; показати особливості суспільної організації господарства розвитку матеріальної та духовної культури стародавнього населення України у давні часи; з'ясувати основні питання пов'язані з проблемою походження українського народу; показати механізм формування державності у східних слов'ян і сформуванню об'єктивне уявлення про основні етапи історичного розвитку Давньоруської держави, визначити її роль і місце в історії українського народу; з'ясувати історичні передумови утворення Галицько-Волинської держави та розглянути основні етапи її історії; показати особливості політичного розвитку українських земель в складі іноземних держав, проаналізувати соціально-економічні процеси в українських землях в окреслених хронологічних межах; розкрити причини, показати основні шляхи формування козацького стану в Україні, визначити його роль і місце в історії українського народу; показати основні форми антифеодальної та національно-визвольної боротьби українського населення та її вплив на націотворчі процеси; ознайомити студентів з культурними надбаннями українського народу в зазначений період.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- періодизацію давньої та середньовічної історії України;
- особливості суспільної організації, господарства, матеріальної та духовної культури стародавнього населення України у давню добу;
- сучасні погляди на проблему походження українського народу;
- наукові теорії щодо походження та основних етапів історії давніх слов'ян;
- основні теорії щодо походження у східних слов'ян;
- основні етапи історичного розвитку Київської Русі;
- основні етапи розвитку Галицько-Волинської держави;
- етапи входження українських земель до складу Великого князівства Литовського;
- внутрішню політику литовських князів на українських землях;
- наслідки приєднання українських земель до складу Великого князівства Литовського;
- розвиток духовної культури українських земель;
- розвиток церковного життя на українських землях;
- наслідки приєднання українських земель до складу Польщі;
- причини та процес виникнення українського козацтва;
- основні риси устрою Запорізької Січі;
- козацько-селянські повстання.

вміти :

- працювати з різними за характером та специфікою історичними першоджерелами;
- на основі вивчення та аналізу різноманітних історичних джерел визначити певні закономірності та особливості розвитку людського суспільства на території України на різних етапах його розвитку;

- аналізувати погляди різних історичних шкіл та напрямів на проблемні питання давньої та середньовічної історії України;
- обґрунтувати власні погляди на проблемні питання окресленого періоду;
- виявляти та використовувати між предметні зв'язки для комплексного дослідження ключових проблем історії України у давні часи та добу середньовіччя.
- охарактеризувати внутрішню політику литовських князів на українських землях.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 285 годин / 9,5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни.

СЕМЕСТР 1

Змістовий модуль 1. Давня історія України.

Тема 1. Давня та середньовічна історія України як складова частина української історії

Визначення предмету, об'єкту та основних завдань курсу, періодизації давньої та середньовічної України. Ознайомлення студентів із джерельною базою та списком літератури до курсу.

Тема 2. Стародавнє населення України у кам'яну добу

Ознайомлення студентів із загальною періодизацією кам'яного віку, визначення часу появи перших людей на території сучасної України, місць їх стоянок, способом життя та родом занять.

Тема 3. Епоха міді на території України

Визначення хронологічних меж мідного віку, еволюція людини та її свідомості, основні місця поселень людини, розвиток її матеріальної та духовної культури.

Тема 4. Стародавнє населення України в епоху бронзи

Неолітична революція: причини та наслідки. Повсякдення життя та матеріальна та духовна культура стародавнього населення України в епоху бронзи. Основні винаходи та досягнення людини.

Тема 5. Залізна доба на території України

Визначення періодизації залізної доби. Кіммерійці, скіфи, сармати, готи і гуни на території України.

Тема 6. Античні держави Північного Причорномор'я

Основні причини колонізації греками Північного Причорномор'я. Політична, соціальна та економічна структура античних міст-держав.

Тема 7. Проблема походження слов'ян. Джерела та література про слов'ян

Основні теорії зародження державності у слов'ян. Характеристика основних джерел, що

повідомляють нам про розселення, життя та побут слов'ян.

Тема 8. Економіка та соціальний розвиток давніх слов'ян.

Основні відомості про економічне життя, соціальний устрій, східнослов'янських племен.

Тема 9. Історична наука про походження держави у східних слов'ян

Початки зародження державності у слов'ян, перші племінні союзи.

Змістовий модуль 2. Києво-Руська держава, Галицько-Волинська держава

Тема 10. Основні етапи історичного розвитку Давньоруської держави

Визначення періодизації основних етапів розвитку Давньоруської держави та особливостей кожного із них.

Тема 11. Державно-політичний устрій Київської Русі

Загальна характеристика державно-політичного устрою Київської Русі. Визначення впливу та взаємодії кожного із структурних елементів вертикалі влади: князь, боярська рада, князівська дружина, віче.

Тема 12. Організація військової справи в Давньоруській державі

Основні елементи організації військової справи у Київській Русі. Роди військ, озброєння, тактика та стратегія ведення бойових дій.

Тема 13. Соціально-економічний розвиток Києво-Руської держави

Визначення основних категорій населення. Соціальна структура населення, економічне життя Давньоруської держави.

Тема 14. Київська Русь у системі міжнародних відносин

Основні вектори міжнародної політики. Династична та дипломатична політика Руських князів. Відносини із Візантією, Центральною та Східною Європою.

Тема 15. Києво-Руська держава у період роздробленості

Основні причини політичної роздробленості Київської Русі, поділ на окремі князівства, князівські з'їзди. Боротьба Русі з половцями.

Тема 16. Культура Київської Русі

Основні напрямки розвитку культури Київської Русі. Розвиток письма, архітектури, музичного мистецтва, медицини, духовної та матеріальної культури.

Тема 17. Джерела з історії Галицько-Волинської держави. Історіографія проблеми

Характеристика основних джерел, що висвітлюють історію Галицько-Волинської держави. Історіографічний аналіз основних праць, що стосуються історії Галицько-Волинської держави.

Тема 18. Галицькі та Волинські землі у X – XII ст.

Характеристика політичного, соціального та економічного розвитку західноукраїнських земель у X – XII століттях.

Тема 19. Утворення та основні етапи історичного розвитку Галицько-Волинської держави

Об'єднання Волинської та Галицької земель Романом Мстиславичем. Данило Романович, його внутрішня та зовнішня політика. Галицько-Волинська держава за наступників Данила Галицького.

Тема 20. Державно-політичний устрій Галицько-Волинської держави

Загальна характеристика державно-політичного устрою Галицько-Волинської держави. Вертикаль влади. Відносини між князями та боярами.

Тема 21. Культура Галицько-Волинської Русі

Основні напрямки розвитку культури Галицько-Волинської Русі. Розвиток письма, архітектури, музичного мистецтва, медицини, духовної та матеріальної культури.

СЕМЕСТР 2

Змістовий модуль 1. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.

Тема 1. Боротьба Литви та Польщі за Галицько-Волинські землі у 40-80-х роках XIV ст.

Галицька та Волинська земля після розпаду власної державності. Посилення військової та політичної могутності Литовської держави. Боротьба Литви та Польщі за Галицько-Волинські землі у 40-80-х роках XIV ст.

Тема 2. Поділ українських земель між іноземними державами.

Українські землі у період утворення Великого Князівства Литовського.

Тема 3. Політичне становище українських земель у складі ВКЛ у другій половині XIV – першій половині XV ст.

Політичне становище українських земель у складі ВКЛ. Перший, другий та третій литовські статuti, їх вплив на подальшу долю українських земель.

Тема 4. Українські землі у складі Молдовського князівства та Угорського королівства.

Політичний, соціальний та економічний розвиток українських земель у складі Молдовського князівства та Угорського королівства.

Тема 5. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – першій половині XVI ст.

Соціальний та економічний розвиток українського суспільства. Зародження козацтва.

Тема 6. Люблінська унія та її вплив на подальшу долю українських земель.

Причини, хід наслідки унії 1569 року. Її вплив на подальшу долю українських земель.

Змістовий модуль 2. Українські землі під владою Речі Посполитої.

Тема 7. Утворення Кримського Ханства. Українські землі – об’єкт турецько-татарських агресій.

Кримське Ханство, як нова держава на політичній карті Європи та світу. Боротьба українського козацтва проти турецько-татарської агресії.

Тема 8. Козацтво

Утворення Запорізької Січі, її політичний розвиток, соціальний склад. Основні вектори діяльності.

Тема 9. Селянсько-козацькі повстання кінця XVI ст.

Причини, характер, перебіг, та наслідки повстань.

Тема 10. Селянсько-козацькі повстання початку XVII ст.

Причини, характер, перебіг, та наслідки повстань.

Тема 11. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої.

Соціальний статус українського населення у Речі Посполитій. Економічне життя на українських землях у XVI – початку XVII ст.

Тема 12. Боротьба Великого Князівства Литовського і Московського царства за українські землі на початку XVI ст. Українські землі у складі Московського царства.

Геополітична ситуація на карті Європи на початку XVI ст. Боротьба між Великим Князівством Литовським та Московським царством за українські землі. Політичний, соціальний статус українських земель у складі Московського царства.

Тема 13. Українські землі у складі Молдавського князівства і Угорського королівства у другій половині XVI – першій половині XVII ст.

Політичний, соціальний статус українських земель у складі Молдавського князівства і Угорського королівства у другій половині XVI – першій половині XVII ст.

Тема 14. Культура українських земель у складі Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої.

Основні напрямки розвитку складі Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої. Розвиток письма, архітектури, музичного мистецтва, медицини, духовної та матеріальної культури.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
-------------------------------	-----------------

	Усього	у тому числі			
		Лек.	Практ. (Семін.)	Консульт.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Давня та середньовічна історія України як складова частина української історії	5	2		1	2
Тема 2. Стародавнє населення України у кам'яну добу	4	2			2
Тема 3. Епоха міді на території України	6		2	1	3
Тема 4. Стародавнє населення України в епоху бронзи	5	2			3
Тема 5. Залізна доба на території України	8	2	2	1	3
Тема 6. Античні держави Північного Причорномор'я	7	2	2		3
Тема 7. Проблема походження слов'ян. Джерела та література про слов'ян	7	2	2		3
Тема 8. Економіка та соціальний розвиток давніх слов'ян	9		2	1	6
Тема 9. Історична наука про походження держави у східних слов'ян	5	2			3
Разом за змістовим модулем 1	56	14	10	4	28
Змістовий модуль 2. Києво-Руська держава, Галицько-Волинська держава					
Тема 10. Основні етапи історичного розвитку Давньоруської держави	31	4	10	1	16
Тема 11. Державно-політичний устрій Київської Русі	5	2			3
Тема 12. Організація військової справи в Давньоруській державі	6	2		1	3
Тема 13. Соціально-економічний розвиток Києво-Руської держави	5	2			3
Тема 14. Київська Русь у системі міжнародних відносин	8	2	2	1	3
Тема 15. Києво-Руська держава у період роздробленості	9	2	4		3
Тема 16. Культура Київської Русі	8	2	2	1	3
Тема 17. Джерела з історії Галицько-Волинської держави. Історіографія проблеми	4	1			3
Тема 18. Галицькі та Волинські землі у X – XII ст.	5		2		3
Тема 19. Утворення та основні етапи історичного розвитку Галицько-Волинської держави	12	3	4		5
Тема 20. Державно-політичний устрій Галицько-Волинської держави	6	2		1	3
Тема 21. Культура Галицько-Волинської Русі	5		2		3
Разом за змістовим модулем 2	104	22	26	5	51
Разом по 1 семестру	160	36	36	9	79

Семестр 2.					
Змістовий модуль 1. Українські землі у складі ВКЛ					
Тема 1. Боротьба Литви та Польщі за Галицько-Волинські землі у 40-80-х роках XIV ст.	9	2	2	1	4
Тема 2. Поділ українських земель між іноземними державами.	7	2	2		3
Тема 3. Політичне становище українських земель у складі ВКЛ у другій половині XIV – першій половині XV ст.	9	2	2	1	4
Тема 4. Українські землі у складі Молдовського князівства та Угорського королівства.	7	2	2		3
Тема 5. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – першій половині XVI ст.	12	2	4	1	5
Тема 6. Люблінська унія та її вплив на подальшу долю українських земель.	12	4	4	1	3
Разом за змістовим модулем 1	56	14	16	4	22
Змістовий модуль 2. Українські землі у складі Речі Посполитої					
Тема 7. Утворення Кримського Ханства. Українські землі – об'єкт турецько-татарських агресій.	7	2		1	4
Тема 8. Козацтво	13	4	6		3
Тема 9. Селянсько-козацькі повстання кінця XVI ст.	9	2	2	1	4
Тема 10. Селянсько-козацькі повстання початку XVII ст.	9	4	2		3
Тема 11. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої.	8	2	2		4
Тема 12. Боротьба Великого Князівства Литовського і Московського царства за українські землі на початку XVI ст. Українські землі у складі Московського царства.	8	2	2	1	3
Тема 13. Українські землі у складі Молдавського князівства і Угорського королівства у другій половині XVI – першій половині XVII ст.	5	2			3
Тема 14. Культура українських земель у складі Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої.	10	2	4	1	3
Разом за змістовим модулем 2	71	20	18	4	27
Разом по 2 семестру	125	34	34	8	49
Усього	285	70	70	17	128

5. Теми практичних (семінарських)

Семестр 1.

№з/п	Тема, питання для обговорення	К-сть годин
1	Господарство, суспільна організація, матеріальна та духовна культура стародавнього населення України в епоху міді та бронзи: 1. Зміни у господарському та суспільному житті у добу міді. 2. Енеолітичне населення України. Трипільська та інші археологічні культури енеоліту. 3. Суспільна організація, господарство та побут стародавнього населення України в епоху бронзи.	2
2	Скіфо-сарматська доба на території України 1. Розселення, господарство та суспільний устрій скіфів. 2. Військова організація та війни скіфів з іншими народами. 3. Матеріальна та духовна культура скіфів. 4. Сармати на території України.	2
3	Найбільші поліси Пн. Причорномор'я 1. Причини та передумови грецької колонізації. 2. Суспільно-політичний та соціально-економічний уклад Пантікапею. 3. Суспільно-політичний та соціально-економічний уклад Херсонесу. 4. Суспільно-політичний та соціально-економічний уклад Ольвії 5. Культура грецьких полісів Пн. Причорномор'я.	2
4	Проблема походження слов'ян. Джерела про слов'ян. 1. «Балканська» теорія походження слов'ян. 2. «Норманська» теорія. 3. Автохтоністичні теорії. 4. Джерела про слов'ян.	2
5	Економіка та соціальний розвиток давніх слов'ян 1. Господарство давніх слов'ян. 2. Суспільний лад та соціальні відносини. 3. Слов'яни та їх сусіди у добу великого переселення. 4. Державні утворення давніх слов'ян у IV – VII ст.	2
6	Київська Русь в часи правління Олега та Ігоря 1. Об'єднання Олегом Києва і Новгороду. Внутрішня політика князя Олега. 2. Зовнішня політика князя Олега. Походи на Візантію. 3. Внутрішня та зовнішня політика Ігоря.	2
7	Внутрішня та зовнішня політика княгині Ольга та князя Святослава 1. Прихід до влади княгині Ольги. Реформаторська діяльність княгині. 2. Зовнішньополітична діяльність княгині Ольги. 3. Князь Святослав, його внутрішня та зовнішня політика.	2
8	Володимир Великий, його внутрішня та зовнішня політика 1. Прихід до влади Володимира Святославовича. 2. Внутрішня політика Володимира. Запровадження християнства в Київській Русі. 3. Зовнішня політика Київської Русі в часи правління Володимира Великого	2
	Політичне, економічне та культурне піднесення Київської Русі за Ярослава Мудрого.	

9	<p>1. Боротьба за київський престол після смерті Володимира Великого. Прихід до влади Ярослава Мудрого.</p> <p>2. Внутрішня політика Ярослава Мудрого. Законотворча діяльність князя.</p> <p>Основні напрями зовнішньої політики Ярослава Мудрого.</p>	2
10	<p>Київська Русь у другій половині IX – на початку XII століття. Володимир Мономах</p> <p>1. Заповіт” Ярослава Мудрого. Ярославичі на Київському престолі.</p> <p>2. Політична ситуація в Київській Русі наприкінці XI – на початку XII ст. Феодальні з’їзди та їх рішення.</p> <p>3. Боротьба Русі з половцями у другій половині XI – на поч. XII ст.</p> <p>4. Життя та діяльність Володимира Мономаха.</p>	2
11	<p>Київська Русь в системі міжнародних відносин</p> <p>1. Відносини Русі та Візантії.</p> <p>2. Західноєвропейський вектор.</p> <p>3. Скандинавські держави.</p> <p>4. Кочівники Пн. Причорномор’я та Русь.</p>	2
12	<p>Руські князівства у період феодальної роздробленості.</p> <p>1. Київське князівство. Боротьба за Київ у середині XII ст.</p> <p>2. Політичний та соціально – економічний розвиток Чернігівського та Переяславського князівств.</p> <p>3. Волинське та Галицьке князівства.</p> <p>4. Інші князівства Русі.</p>	4
13	<p>Культура Київської Русі.</p> <p>1. Письменність та література</p> <p>2. Шкільництво.</p> <p>3. Архітектура.</p> <p>4. Образотворче мистецтво. Іконописання.</p>	2
14	<p>Галицька та Волинська землі в XI – XII ст.</p> <p>1. Землі і міста Галицького князівства.</p> <p>2. Політична історія Галицького князівства в XI – XII ст.</p> <p>3. Землі і міста Волинського князівства. Політична історія.</p>	2
15	<p>1. Галицько-Волинська держава в часи правління Данила Галицького.</p> <p>2. Політичний та соціально-економічний розвиток Галицько-Волинської держави за правління Льва Даниловича та Юрія I.</p> <p>3. Зовнішня політика Галицько-Волинської держави</p> <p>а) відносини з європейськими державами;</p> <p>б) боротьба Данила Галицького з монголо-татарами.</p>	4
16	<p>Культура Галицько-Волинської Русі.</p> <p>1. Розвиток освіти, поширення наукових знань.</p> <p>2. Література та літописання.</p> <p>3. Архітектура Галицько-Волинської Русі.</p> <p>4. Розвиток мистецтв.</p>	2
Усього		36

Семестр 2.

№ з/п	Тема, питання для обговорення	К-сть годин
-------	-------------------------------	-------------

1	Боротьба Литви та Польщі за Галицько-Волинську державу 1. Династична криза у Галицько-Волинській державі. 2. Боротьба Любарта Гедиміновича з Польщею. 3. Федір Любартович.	2
2	Поділ українських земель між іноземними державами. 1. Українські землі у період утворення Великого князівства Литовського. 2. Завоювання Галичини Польщею. 3. Закарпаття у складі Угорщини.	2
3	Українські землі у складі Великого Князівства Литовського. 1. Вхід українських земель до складу Великого Князівства Литовського. 2. Суспільно-політичне становище українських земель у складі Великого Князівства Литовського у д/п XIV – п/п XV ст. 3. Спроби об'єднання Литви та Польщі. Кревська унія.	2
4	Політичний і соціальний статус українських земель у складі Великого Князівства Литовського у д/п XV ст. 1. Громадянська війна у литовській державі після смерті Вітовта і її поразка. 2. Ліквідація самостійності удільних руських князівств у д/п XV ст. 3. Олельковецький ренесанс.	2
5	Українські землі в складі королівства польського, молдовського та угорського. 1. Вхід українських земель до складу Польщі. Становище українських земель у складі Молдавського князівства. 2. Українські землі у складі Угорського королівства. 3. Боротьба Москви та Польщі за Чернігово-Сіверщину. Московська війна.	2
6	Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Великого Князівства Литовського у кінці XV – п/п XVI ст. 1. Розвиток аграрних відносин у литовській державі у кін. XV – п/п XVI ст. 2. Соціальний розвиток українського суспільства. Виникнення козацтва. 3. Розвиток культури.	2
7	Люблінська унія 1569 р. та її наслідки для українських земель. 1. Статус українських земель у Речі Посполитій після унії. 2. Становище української шляхти. 3. Погіршення соціально-економічного становища українців, закріпачення селянства.	2
8	Розвиток освіти і культури на українських землях після Люблінської унії. 1. Наступ католицизму на українські землі у сфері освіти та культури. 2. Полемічна література.	2
9	Церковне життя України д/п XVI – п/п XVII ст. 1. Міжконфесійні відносини. 2. Берестейська церковна унія 1596 р.	2
	Діяльність братств. 1. Діяльність Львівського Успенського братства.	

10	2. Київське братство. 3. Луцьке Хрестовоздвиженське братство.	2
11	Українське козацтво у д/п XVI – п/п XVII ст. 1. Запорізька Січ, як військово-політичний чинник у християнсько-мусульманському суспільстві. 2. Утворення реєстрового козацтва. Його роль у військових протистояннях Речі Посполитої. 3. Військово-політична діяльність гетьмана П. Конашевича Сагайдачного. 4. Хотинська битва та її значення.	6
12	Громадсько-політична діяльність К. І. Острозького. 1. Фундація Острозької академії. Розвиток друкарства. 2. Позиція К. Острозького стосовно греко-католицької унії.	2
13	«Золоте десятиліття спокою» Речі Посполитої. 1. «Статті для заспокоєння руського народу» 1633 р. 2. «Ординація Війська Запорізького» 1638 р. 3. Посилення кріпосницького гніту.	2
14	Селянсько-козацькі повстання кін. XVI – п/п XVII ст. 1. Повстання під проводом К. Косинського. 2. Селянсько-козацьке повстання під проводом С. Наливайка. 3. Селянсько-козацькі повстання першої чверті XVII ст.	4
Усього		34

6. Самостійна робота

Самостійна робота студентів включає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих питань, понять, що не були розглянуті під час лекційних занять, вона також передбачає виконання завдань реферативного характеру.

Семестр 1.

№з/п	Тема, зміст роботи
1	Еволюція господарства, суспільних відносин, матеріальної та духовної культури стародавнього населення в неолітичну добу. Опрацювати поняття: «Неолітична» революція, та її наслідки.
2	Трипільська культура. Опрацювати питання: Чи можна вважати трипільську культуру, праукраїнською?
3	Слов'яни та їх сусіди у період Великого переселення. Опрацювати питання: Велике переселення слов'ян, робота з першоджерелами.
4	Київська держава у часи правління Олега та Ігоря. Опрацювати питання: захоплення Олегом Києва, боярська змова, чи військовий переворот?
5	Святослав Ігоревич, його внутрішня та зовнішня політика. Опрацювати поняття: зовнішня політика князя Святослава, робота з картою.
6	Київська Русь у часи правління Володимира Великого. Опрацювати питання: запровадження християнства в Київській державі, причини та наслідки
7	Внутрішня та зовнішня політика Ярослава Мудрого. Опрацювати питання: династична політика Ярослава Мудрого
8	Державно-політичний устрій Київської Русі. Опрацювати питання: організація влади у Київській Русі. Робота з першоджерелами.
9	Київська Русь в системі міжнародних відносин. Робота з контурною картою
10	Політичний та соціально-економічний розвиток руських князівств у період феодальної роздробленості. Робота з контурною картою.
11	Культура Київської Русі. Опрацювати поняття: мозаїка, фреска, гравюра, літопис.
12	Утворення Галицько-Волинської держави. Робота з картою.
13	Прихід до влади Данила Романовича. Його внутрішня та зовнішня політика. Опрацювати питання: відносини Данила Галицького та Золотої Орди.
14	Володимир Василькович – волинський князь. Опрацювати питання: біографічні відомості про Володимира Васильковича.
15	Юрій II (Болеслав) Тройденевич, його внутрішня та зовнішня політика. Опрацювати питання: біографічні відомості про Юрія II Болеслава.
16	Культура Галицько-Волинської держави. Опрацювати питання: роль і місце Галицько-Волинської держави в історії України.

Семестр 2.

№ з/п	Тема
1	Які українські землі першими увійшли до складу Великого князівства Литовського і за яких обставин?
2	Що означав і як втілювався у життя литовський політичний принцип «Старини не рушимо, новини не вводимо»?
3	Які основні риси та особливості економічного розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського?
4	Які наслідки Кревської унії для українських земель?
5	Чому українські магнати виступали проти укладення Люблінської унії, а українська шляхта її активно підтримувала?
6	У чому полягає сутність впровадженого Польщею від 1569 р. адміністративно-політичного устрою на українських землях, і як він вплинув на їхнє політичне становище?
7	Які мета утворення цехів та їхня роль у розвитку ремесел на українських землях?
8	У чому полягає сутність фільваркового господарства, та як фільваркова система вплинула на становище українських селян?
9	Чому в останню чверть XV ст. різко зросла загроза Україні з південного сходу?
10	Наскільки ефективно протистояли Велике князівство Литовське і Польща татаро-турецькій агресії?
11	Які кроки робила Московська держава для встановлення своєї зверхності над українськими землями у XV – XVI ст.?
12	Які особливості історичної долі українців Закарпаття та Північної Буковини у XIV – першій половині XVII ст.?
13	Які особливі умови сприяли виникненню українського козацтва?
14	Які верстви населення були соціальною основою і провідною силою в українському козацтві? В чому полягає сутність феномену покозачення?
15	У чому полягала основна відмінність між характером антифеодальних повстань в Україні кінця XVI і 20 – 30-х рр. XVII ст.?
16	Які відмінності між реєстровим і низовим козацтвом позначилися на характері та результатах козацько-селянських повстань кінця XVI – першої половини XVII ст.?
17	Чи було закономірним укладення Берестейської унії і як вона була сприйнята в Україні?
18	Які чинники та основні віхи відновлення православної ієрархії в Україні у першій половині XVII ст.?
19	Як і завдяки чому виявлявся вплив європейського ренесансу на українську культуру XV – першої половини XVII ст.?
20	Які фактори в українській культурі були домінуючими?

7. Методи та засоби навчання.

В залежності від обсягу та складності матеріалу викладачем застосовуються наступні методи навчання:

- метод проблемного викладення матеріалу;

- репродуктивний метод;
- евристична бесіда;
- метод аналізу та синтезу матеріалу;
- емпіричного аналізу;
- соціологічний метод;
- статистичний;
- синергетичний.

8. Форми підсумкового контролю - іспит. Студенти мають можливість не складати іспит, отримавши за семестр не менше 75 балів. Підсумковий контроль успішності студентів має форму опитування за змістом усього курсу.

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання.

Специфіка викладання курсу полягає у використанні двох видів контролю: поточного і підсумкового.

Поточний контроль включає в себе:

- тестування – така форма контролю дозволяє перевірити загальну підготовку студентів до кожного заняття проводяться регулярно на вибірковій основі:

- розв'язування завдань – така форма контролю дозволяє перевірити знання основних положень заданої теми, формувати логічне мислення студентів, проводиться на окремих заняттях;

- опитування – проводиться з метою виявлення вміння студентами оперувати вчитаним викладачем матеріалом, відповідати на додаткові питання, проводиться регулярно на вибірковій основі;

- співбесіди на консультаціях;

- самостійна робота – така форма контролю дозволяє виявити вміння чітко, логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання, вміння працювати самостійно.

10. Розподіл балів та критерії оцінювання.

Підсумковий бал (за 100-бальної шкали) студент може набрати двома способами: з урахуванням балів набраних за результатами модульних контрольних робіт без здачі екзамену та без врахування цих балів, але із здачею екзамену. В першому випадку поточна семестрова оцінка визначається як сума трьох складових:

- сумарної кількості балів за поточне опитування з відповідних тем (30 балів);
- оцінки за індивідуальне науково-дослідне завдання (10 балів);

- сумарної кількості балів за модульні контрольні роботи (60 балів).

Дисципліна складається з трьох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
2. виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
3. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 3		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифм. + 8 балів за активність	12 балів як середнє арифм. + 8 балів за активність	20	20	100

До поточної модульної оцінки додаються бали за активну навчальну діяльність протягом семестру:

- 8 балів додаються, якщо на 75% практичних занять студент отримав позитивну оцінку або доповнення;
- 3 бали додаються, якщо на 25 % практичних занять студент отримав позитивну оцінку або доповнення.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі

	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічний-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття, формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал

		<p>засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах</p>
--	--	---

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на контрольних роботах

1 бал – студент може розрізнити об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності.

2 бали – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має не чіткі уявлення про об'єкт навчання, виявляє здатність елементарно викладати думку, може відтворити кілька термінів, явищ, без зв'язку між ними; повинен вибрати вільний варіант відповіді.

4 бали – студент має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу; здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну дію, описує явища, процеси без пояснень причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, слабо орієнтуються в поняттях, має фрагментарні навички в роботі з підручником, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу.

6 балів – Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати, орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні.

8 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами.

10 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми.

12 балів – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.

14 балів – студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при

оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

16 балів – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

18 балів – студент володіє узагальненими поняттями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них.

20 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

12. Методичне забезпечення: навчальні посібники, у тому числі електронні версії, збірники тестових завдань, навчально-методичні розробки, опорні конспекти лекцій; інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; нормативні документи МОН України; ілюстративні матеріали щодо змісту модулів та окремих тем.

Рекомендована література.

1. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. – Львів, 1999.
2. Анохин В.А. Монеты античных городов Северо-Западного Причерноморья. – К., 1989.
3. Античные государства Северного Причерноморья. Археология СССР. – М., 1984.
4. Антонович В. Коротенька історія Волині. – Луцьк, 1992.
5. Аркас М. Історія України-Русі. – К., 1990.
6. Археология Украинской ССР. В 3 т. – Т.2. – К., 1986.
7. Баран В.Д. Давні слов'яни. – К., 1998.
8. Батюшков П. Вольтынь. Исторические судьбы юго-западного края. Репр. відтв. – С.-Петербург, 1888.
9. Брайчевський М. Походження Русі. – К., 1968.
10. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. – К., 1988.
11. Брайчевський М. Біля джерел слов'янської державності. – К., 1964.
12. Бунятян К. Давнє населення України: Навч. посібник. – К., 1999.
13. Бунятян К., Мурзін В., Симоненко О. На світанку історії, - К., 1998.
14. Василенко Г.К. Велика Скіфія. – К., 1991.
15. Витоки. Від найдавніших часів до першої половини IX ст. /Історія України в прозових творах та документах. – К., 1995.
16. Гаврилюк Н.А. Домашнее производство и быт степных скифов. – К., 1989.

17. Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції. Тези доповідей та повідомлень міжнародної наукової конференції. Галич, 19-21 серпня 1993 р. – Львів, 1993.
18. Галицько-Волинський літопис. – Львів, 1994.
19. Геродот із Галікарнасу. Найдавніший опис України в V ст. перед Христом. – К., 1992.
20. Геродот. Історія в дев'яти книгах. – К., 1993.
21. Гончарук П.С. Давня історія України. Київська Русь. – К., 2004.
22. Греков Б. Киевская Русь. – М., 1953.
23. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 т., 12 кн. – Т.1-3. – К., 1991-1992.
24. Давня історія України / Кер. авт. кол. П.Толочко. У 2 кн. – Кн.1-2. – К., 1994-1995.
25. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991.
26. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.
27. Зубарь В.М. Херсонес Таврический в античную эпоху (экономические и социальные отношения). – К., 1993.
28. История культуры Древней Руси. – М.; Л. – 1951.
29. История Украинской ССР. В 10 т. - Т.1. – К., 1981.
30. Ісаєвич Я. Галицько-Волинська держава. – Львів, 1999.
31. Історія України в особах. IX – XVIII ст. – К., 1993.
32. Історія України. Курс лекцій. У 2 кн. – Кн. 1. – К., 1991.
33. Історія України. Навч. посібник / За ред. В.Смолія. – К., 1997.
34. Історія України. Нове бачення. У 2 кн. – Кн. 1. – К., 1995.
35. Історія Української РСР. У 8 т. 10 кн. – Т.1, кн. 1. – К., 1977.
36. Києво-Печерський патерик. – Львів: Свічадо, 2001.
37. Киричук М. Волинь земля українська. - Луцьк, 1995.
38. Кондратенко А.М. Матеріали до історії Скитії-України IV-V століть. Походження та дії гунів. Кн.2. Гуни в описі Пріска Палійського. – Х.: Просвіта, 2002.
39. Костомаров М. Галерея портретів. – К., 1993.
40. Костомаров Н. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей. – Кн.1. – М., 1990.
41. Котляр М. Галицько-Волинська Русь. – К., 1998.
42. Котляр М. Галицько-Волинський літопис. – К., 1993.
43. Котляр М. Данило Галицький. - К., 1979.
44. Котляр Н. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX-XIII вв. – К., 1985.
45. Крапивина В.В. Ольвия. Материальная культура в первые века нашей эры. – К., 1993.
46. Крижицький С., Зубар В., Русяєва А. Античні держави Північного Причорномор'я. – К., 1998.
47. Крип'якевич В.П. Історія України. – Львів, 1990.
48. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984.
49. Крип'якевич І. Історія України. - Львів, 1990.

50. Левкович і. Нарис історії Волинської землі (до 1914 р.). – Луцьк, 1992.
51. Літопис Руський. За Іпатським списком. – К., 1989.
52. Луговий О. Визначне жіноцтво України. – К., 1994.
53. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.
54. Мозолевський Б.М. Скіфський степ. – К., 1983.
55. Морозов А.Г., Корновенко С.В. Анти. – Вінниця, 2004.
56. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
57. Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. – К., 1994.
58. Паламарчук Є., Андрієвський І. Зорі трипілля. – Вінниця, 2005.
59. Пашуто В. Внешняя политика Древней Руси. – М., 1968.
60. Пашуто В. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М., 1950.
61. Петров В. Етногенез слов'ян. – К., 1972.
62. Плачинда С. Словник давньоруської міфології. – К., 1993.
63. Полин С.В. От Скифии к сарматии. – К., 1992.
64. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2 кн. – Кн. 1 – К., 1992.
65. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1999.
66. Попович М. Нарис історії української культури. – К., 1998.
67. Прицак О. Походження Русі. – Т.1.- К., 1997.
68. Ребіндер Б. Велесова книга: життя та релігія слов'ян. – К., 1993.
69. Рибалка І.К. Історія України. Навч. посібник. – Ч.1. – Харків, 1994.
70. Рыбаков Б. Древняя Русь: Сказания, былины, летописи. – М., 1963.
71. Рыбаков Б. Киевская Русь и русские княжества XII – XIII вв. – М., 1982.
72. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. - К., 1993.
73. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XIII вв. – М., 1982.
74. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1993.
75. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення старокиївської держави до кінця XVI ст. – К., 1996.
76. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К., 1998.
77. Толочко П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории. – К., 1987.
78. Толочко П. Історичні портрети. – К., 1998.
79. Українська культура. Лекції за ред. Д. Антоновича. – К., 1993.
80. Хрестоматія з історії Української РСР у 2-х т. – Т.1. – К., 1959.
81. Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І. Археологія та стародавня історія України. Курс лекцій. – К., 1992.
82. Шилов Ю.А. Истоки славянской цивилизации. – К.: МАУП, 2004.
83. Антонович В. Б. Очерк истории Великого княжества Литовского до смерти великого князя Ольгерда // Антонович В. Б. Моя сповідь. – К., 1995.
84. Бевзо Б. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – К., 1970.
85. Білоус Н.О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) // Укр.. іст. журн. - 2010. - №1
86. Боплан Г. Опис України. – К., 1990. – Т. 1 – 2.
87. Видатні постаті в історії України (IX–XIX ст.): Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети. – К., 2002.

88. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
89. Горобець В. Україна: Від козацької реформи Баторія до здобуття Сагайдачним Кафи. 1578 – 1616. – К., 2010.
90. Горобець В. Україна: Козацькі війни. 1618 – 1638 рр. – К., 2011.
91. Горобець В. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. – К., 2009.
92. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. IV. – К., 1993.
93. Гурбик А. О. Еволюція соціально-територіальних спільнот у середньовічній Україні. – К., 1998.
94. Європейське відродження та українська література XIV – XVIII ст. – К., 1993.
95. Запорізьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості. – Київ, Запоріжжя, 1997.
96. История Украинской ССР. – В 10 т. – Т. 2. Развитие феодализма. Нарастание антифеодальной и освободительной борьбы (Вторая половина XIII – первая половина XVII в.) – К., 1982.
97. Івакін Г. Ю. Історичний розвиток Києва XIII – середини XVI ст. – К., 1996.
98. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XV –XVIII ст. – К., 1966.
99. Історія України в особах: Литовсько-польська доба. – К., 1997.
100. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів /За ред. А. Коцура, Н. Терес. – К., 2008.
101. Косенко Л. Козаки: Лицарський орден України: Факти. Міфи. Коментарі. – Харків, 2007.
102. Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. Чернігів, 1996.
103. Литовська метрика. Книга 561: Ревізії українських замків 1545 року. / Підготував В. Кравченко. – К., 2005.
104. Мицик Ю. Гетьман Іван Виговський. – К., 2004.
105. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках. - К., 1992.
106. Нічик В. М. Петро Могила в духовній історії України.
107. Пашуто В. Образование Литовского государства. – М., 1959.
108. Петровський В., Радченко Л., Семененко В., Історія України. Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Харків, 2007.
109. Плохій С. Наливайкова віра: Козаки та релігія в ранньомодерній Україні. – К., 2005.
110. Полонська-Василенко Н. Історія України: в 2 т. – Т. 1. – К., 1993.
111. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою //Україна крізь віки. – Т. 6. – К., 1998.
112. Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.) – К., 1998.
113. Сворак С. Д. Народовладний концепт Литовсько-Руської держави у державно-правових поглядах дослідників XIX–XX ст. // Вісник ХНУВС. 2013. № 1 (60) С. 25-36
114. Сворак С. Д. Роль давньоруських міст у формуванні народовладдя та його трансформації в Києворуську державу/С.Д.Сворак//ВісникЛДУВС.—2008.

115. Свора́к С. Формування та трансформація вічевого устрою Руської держави / Степан Свора́к // Ві́че : Журнал Верховної Ради України. – 2008. – № 15 (228). – С. 30–32.
116. Свора́к С. Д. Роль давньоруських міст у формуванні народовладдя та його трансформації в Києворуську державу / С. Д. Свора́к // Ві́сник ЛДУВС ім. Е. О. Ді́доренка. – 2008. – № 2. – С. 5–12.
117. Свора́к С. Д. Становлення й трансформація державно-правового устрою Київської Русі в контексті теорії формації / С. Д. Свора́к // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць. – 2008. – № 2. – С. 16–25.
118. Свора́к С. Д. Соціокультурні чинники формування Києворуської і Московської держав / С. Д. Свора́к // Науковий ві́сник Львівського державного університету внутрішніх справи : серія юридична. – 2008. – № 2. – С. 18–27.
119. Свора́к С. Д. Князь в структурі державної влади Київської Русі / С. Д. Свора́к // Ві́сник ЛДУВС імені Е. О. Ді́доренка. – 2010. – № 1. – С. 23–31.
120. Свора́к С. Д. Давньоруська сільська громада як осередок Київської Русі / С. Д. Свора́к // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць. – 2010. – № 3 – С. 23–28.
121. Свора́к С. Д. Становлення і розвиток владних інститутів Київської Русі в історіографії / С. Д. Свора́к, І. М. Погрі́бний // Ві́сник Харківського національного університету внутрішніх справ – 2010. – № 4 (51). – Ч. 1 – С. 70–81.
122. Свора́к С. Д. Історико-цивілізаційний та формаційний підхід до вивчення інститутів держави і права Київської Русі / С. Д. Свора́к, І. М. Погрі́бний // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. – 2010. – № 20 – С. 3–9.
123. Свора́к С. Трансформація поняття «свобода» у політико-правових традиціях середньовічної України / Степан Свора́к, Богдан Андруси́шин // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. – 2010. – № 10 (Серія № 18). – С. 76–83.
124. Свора́к С. Д. Соціокультурні чинники у формуванні Києворуської держави (філософсько-правовий аспект) / С. Д. Свора́к // Правовий статус людини в умовах сучасного державотворення : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 22 лют. 2008 р. – Тернопіль, 2008. – С. 7–8.
125. Свора́к С. Д. Генеза та трансформація правового статусу особи за юридичними документами Київської Русі / С. Д. Свора́к, Р. В. Гре́гулецький // Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні : матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф, присвяченої проголошенню загальної декларації прав людини, 8 груд. 2009 р. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 81–87.
126. Свора́к С. Д. О. Малиновський про генезу та трансформацію звичаєвих правових норм у східних слов'ян / С. Д. Свора́к // Наукова спадщина академіка О. О. Малиновського і сучасність : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 4–6 груд. 2008 р.). – К., 2010. – С. 60–65.

127. Терещенко Ю. І. Україна і Європейський світ. Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. – К., 1996.
128. Ульяновський В. І. Історія церкви та релігійної думки в Україні. – В 2 кн. – Кн. II: Середина XV – кінець XVI століття. – К., 1994.
129. Фігурний Ю. Історичні витоки українського лицарства: Нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військово мистецтво в українознавчому вимірі. – К., 2004.
130. Харишин М.В. Українська церква між двома уніями (1569 - 1596 pp) //Укр. іст. журн. – 1996. – № 4.
131. Шабульдо Ф. М. Землі Юго-Западної Русі в складі Великого князівства Литовського. – К., 1987.
132. Шабульдо Ф. М. Битва біля Синіх Вод 1362: маловідомі та невідомі аспекти //Укр. іст. журн. – 1996. – № 2.
133. Шамрай М. Г. Українська козацька держава. – Черкаси, 2005.
134. Шевченко М. В. Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії //Укр. іст. журн. – 1997. – №2.
135. Щербак В. Українське козацтво, формування соціального стану. Друга половина XV - середина XVII ст. - К., 2000.
136. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: В 3-х тт. - Львів, 1990.
137. Яковенко Н. М. Нарис історії України від найдавніших часів до кінця XVIII століття. – К., 1997.
138. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVI ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1998.
139. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. – К., 2002.